

DARWINS JUBILEUMSÅR

Landskampen människa – djur

Den berömda chimpanseforsaren **Jane Goodall** upptäckte 1960 att chimpanser bröt av kvistar och skalade dem för att fiska upp termiter ur sina stackar. Man hade tidigare märkt att vissa djur kan *använda* verktyg, t.ex. havsuttrar som placerar en sten på sin mage för att knäcka snäckor. Goodalls upptäckt ansågs revolutionerande eftersom man tidigare hade ansett att människan är den enda art som kan *tillverka* verktyg.

Filosofen **A. C. Grayling** skriver att Goodall knuffade ner mänskligheten från dess "självförhärligande piedestal", och primatologen **Louis Leakey** (Goodalls mentor) skrev "Nu måste vi definiera om verktyg, definiera om människan eller acceptera att chimpanser är mänskliga." (A. C. Grayling: "Our socially gifted cousins", *New York Review of Books*, 15.5.2008.)

Den svenska kognitionsforskaren **Peter Gärdenfors** ansåg för sin del att råmärket mellan människor och chimpanser borde flyttas: människan är den enda art som *bär med sig* sina verktyg, medan chimpanserna enkelt förfärdigar dem på ort och ställe. (Men vem skulle gå och bära på skalade kvistar?)

Gärdenfors framkastar idén att människans biologiska namn borde vara *homo transportens* (rättare *transportans*) – ända tills någon upptäcker att djur ibland också bär med sig sina verktyg.

Det märkliga är, i mitt tycke, inte frågan om djur tillverkar

verktyg eller inte, utan den egendomliga tävlingsidé som underliggjer dessa jämförelser, och som förenar dem som säger "Det här kan djuren i varje fall inte göra" och dem som svarar "Där ser ni, det kan de visst!"

Det uppfattas som självklart att den avgörande frågan har att göra med intellektuella kapaciteter, med förmågan att planera en verksamhet, lösa problem osv. Det här är de stora gossarnas klubb. (Det påminner om hur den springande punkten när det gällde om man kunde konstruera människolika datorer var om en dator kunde besegra en stormästare i schack. När det väl hade skett glömde man hela saken.)

Att myror odlar växter och driver boskap anses av någon anledning mindre intressant. Det är "bara instinkt". För att kunna kandidera för mänsklig intelligens måste man vara nära släkt med människan.

Men under den intellektualistiska föreställningen om vad det innebär att vara en människa finns andra, mera djupliggande tankevanor. Resonemangen ger uttryck för vad man kunde kalla en me-

tafysisk språksyn. Man utgår från att ord som "människa", "djur", "verktyg" inte bara är språkliga redskap som vi använder i olika sammanhang för att uttrycka varierande saker, utan att de avspeglar en djupare liggande, fixerad verklighet, ett tingens väsen: människans, djurets, verktygets. När vi ser ett djur tillverka ett verktyg måste vi, tänker vi oss, förändra vår föreställning om djurets och verktygets väsen. Kanske öppnas härigenom den metafysiska dörren för att gråsuggor kan börja framställa skiftnycklar!

Lars Hertzberg
emeritus professor i filosofi
vid Åbo Akademi

